

17. Panasyuk A.Yu. (2008). *Formirovaniye imidzha: strategiya, psikhotehnologii, psikhotehniki* [Image formation: strategy, psychotechnology, psychotechnics]. Moscow: Omega-L, 266. [in Russian].
18. Pavlenko V.V. (2014). Metody problemnoho navchannya [Methods of problem-based learning]. *New learning technologies: scientific-pedagogical bulletin, Institute of Innovative Technologies and Content of Education of the Ministry of Education and Science, Academy of International Cooperation in Creative Pedagogy*. Kyiv, 81, 75-79. [in Ukrainian].
19. Prus N.O. (2017). Formation of professional image of the future teacher of foreign languages: dissertation, theory and methods of professional education, Dnipro, 21 p.
20. Shepel V.G. (2002), Imidzhelohiya. Kak nravit'sya lyudyam [Imageology. How to please people]. Moscow: Public education, 576. [in Russian].
21. Simonenko O. B. Informatsiyni osnovy u formuvanni imidzhu suchasnykh politychnykh lideriv Ukrayiny [Information bases in the formation of the image of modern political leaders of Ukraine]. *Questions of philosophy: humanitarian journal*, 43-4, 124-131. [in Ukrainian].
22. Skalatska O.V. Imidzhelohiya v konteksti suchasnoho naukovoho dyskursu: filosofskyy aspekt [Imageology in the context of modern scientific discourse: philosophical aspect]. *Bulletin of Kharkiv National University. Series «Theory of Culture and Philosophy of Science»*, (1114), 141-147. [in Ukrainian].
23. Volynets I.M. (2016). Osobystisnyy imidzh suchasnoho pedahoha zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu [Personal image of a modern teacher of a secondary school]. *Narodna osvita: elektronne naukove fakhove vydannya*, 1 (28), 32-36. [in Ukrainian].
24. Yevtushenko G.V. (2016). Imidzh suchasnoho vykladacha: sutnist ta osoblyvosti formuvannya [The image of the modern teacher: the sense and features of formation]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 11, 630-634. [in Ukrainian].
25. Zatornyuk O.M. (2014). Formuvannya ta rozvytok profesiynoho imidzhu maybutnikh psykholohiv [Formation and development of professional image of future psychologists]. *Osvita ta rozvytok obdarovanosti osobystosti*, 9-10 (28-29), 41-44. [in Ukrainian].
26. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy «Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 052 «Politolohiia» dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity № 911 vid 10.07.2020 r. [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine «On approval of the standard of higher education in the specialty 052» Political Science «for the first (bachelor's) level of higher education №911 of 10.07.2020]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/07/052%20Politolohiya.pdf> [in Ukrainian].

Отримано редакцією 24.12.2020 р.

УДК 378

DOI: 10.31376/2410-0897-2020-3-44-19-26

МАЛІ АКАДЕМІЧНІ ГРУПИ: ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРІВ З ГУМАНІТАРНО-СОЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ТЕХНІЧНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ (ЗВО)

Захарчин Наталія Геннадіївна

кандидатка історичних наук, доцентка кафедри історії України, економічної теорії та права

Національний лісотехнічний університет України

e-mail: zakharchyn@nltu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0003-3000-2595

Researcher ID: AAG-3428-2019/

У статті висвітлено особливості роботи викладача та студентів у малій академічній групі. Представлено основні форми та методи роботи на семінарських заняттях із соціально-гуманітарних дисциплін у технічному закладі вищої освіти (ЗВО). Відзначено відмінності в підходах до навчального процесу в малій групі у період коронавірусу Covid-19. Виокремлено труднощі та проблемні елементи у роботі із малими групами, що впливають на навчальний процес у цілому.

Ключові слова: малі (малочисельні) академічні групи, форми, методи, студенти, викладач.

Постановка проблеми. В умовах пошуку інноваційних форм та методів навчання особливо важливими видаються ті форми, які відповідають сучасним тенденціям поведінки, поглядам молоді, студентів, які в суспільному середовищі прагнуть індивідуалізму, самовираження, самоствердження і лідерства. Саме такими, на нашу думку, постають різні форми роботи у малих групах, де створено середовище й умови щодо виявлення своєї індивідуальності, своїх поглядів та оригінальних підходів до вирішення проблемних питань. Цього можна домогтися шляхом формування різних моделей ситуацій, наближених до практичної діяльності, розподілом ролей, профільних посад, постановкою проблем, що мають

як колективний, так й індивідуальний характер. Такі підходи, а окрім цього умови та реалії, що виникають у сучасній освіті у зв'язку із Covid-19, видаються доцільними, виправданими та ефективними. Робота в малих групах надає значно ширших можливостей для реалізації навчальних програм дисциплін та формування визначених для відповідних спеціальностей компетентностей. Це сприяє концентруванню уваги студента, його активності на заняттях, частотності участі у вирішенні завдань заняття, сприяє розвитку ініціативності та відповідальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важливість урахування наявності малих (малочисельних) академічних груп при організації інформаційної системи обліку навчального навантаження розглядається фахівцями Запорізького національного університету, де впроваджено таку систему – Г. Коломойцем, Є. Кисельовим та А. Таранцем [1]. Проблеми, пов'язані з функціонуванням малих академічних груп, розглядають А. Ломоносов, О. Ломоносова [2]. М. Семенов, Д. Семенов, Л. Надєїна запропонували освітні технології для студентів, які студіюють курс іноземної мови в малих академічних групах. Для досягнення визначеної мети дослідники запропонували сформулювати основні особливості навчальної діяльності, характерні для персоналізованого навчання та методи і форми навчання з інструментами оцінювання, які дозволять подолати наявні труднощі [3].

Інноваційні методи та технології навчання у вищих закладах освіти технічного профілю описано в статтях Л. Харламової, Н. Чалої, І. Ковальової [4] та Л. Білоуса, Я. Мандрика тощо [5].

Варто зазначити, що у вказаних працях поза увагою лишилися питання навчально-методичної взаємодії викладача і студентів у малій (малочисельній) групі у закладі вищої освіти технічного профілю.

Формулювання мети статті. Метою статті є аналіз методів та форм соціально-гуманітарної підготовки студентів закладів вищої освіти (ЗВО) технічного профілю в малій (малочисельній) академічній групі, які розвивають здатність працювати в команді для досягнення спільного успішного результату.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризує активне впровадження інноваційних технологій у всі сфери діяльності, зростаючий масив інформації, індивідуальні та колективні знання, що перебувають у постійній динаміці зростання. Нові виклики та мінливість суспільного розвитку постають одними з найбільш характерних ознак сучасності та визначають вектор подальшого розвитку людини і суспільства. Це ставить перед освітніми закладами завдання формування нового типу працівників, професіоналів, здатних прогнозувати, оперативно сприймати й аналізувати, а також самостійно створювати доцільні зміни. Ефективна освітня діяльність потребує адекватних змін, відповідного коригування, поступального розвитку, адже змінюється кожен її суб'єкт, покликаний модернізувати процеси, внести зміни в середовище довкола себе, привнести нові знання, досвід, технології, потреби, мотивацію.

Сьогодні одержані студентом знання не повинні залишатися тільки якимось фіксованим результатом, вичерпним підсумком на певному етапі його освітньо-професійної підготовки. Знання – це початок цілеспрямованого руху до неперервного процесу саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації. Звідси дедалі більшої ваги набуває завдання закладів вищої освіти сформулювати необхідні компетентності та здатність використовувати опановані знання в практичних сферах діяльності, не тільки в професійній, в бізнесі, але й, що надзвичайно важливо, у суспільно-громадському житті.

Одне з пріоритетних завдань вищої школи як соціальної інституції – це максимально сприяти професійному становленню студента, його самореалізації на основі набутих компетенцій та компетентностей ефективно взаємодіяти з природним, фаховим та соціальним середовищем. Прикладом такого підходу, що, на нашу думку, може посприяти формуванню необхідних навичок взаємодії в різних середовищах (насамперед професійному) є застосування методик організації роботи студентів у малих (малочисельних) групах.

Мала (малочисельна) академічна група – це невелика група студентів, об'єднаних спільною діяльністю, яка є основою виникнення навчальних відносин, що сприяють

взаємообміну знаннями та досвідом.

К. Екслі та Д. Рег визначають оптимальну кількість малої групи, суб'єкти якої будуть ефективно справлятися із поставленими під час навчання завданнями – від 5 до 8 студентів. У випадку, коли в групі менше 5 учасників – різноманітність у міжособистісній взаємодії зменшується. Навпаки, якщо в групі більше 8 студентів – внесок кожного з них буде знижуватись [6, с. 2].

Потрібно відзначити, що через демографічні процеси та диверсифікацію, кількість малих академічних груп у провідних вищих закладах освіти технічного профілю в Україні у 2004–2014 рр. значно збільшилась [7]. Збільшення кількості невеликих (малих) академічних груп в університетах України продовжується й нині. Кількісні межі академічних груп у вітчизняних вищих навчальних закладах регламентуються та затверджуються наказами ректорів. Максимальна кількість студентів, як правило, визначається у 30 осіб, мінімальна – 3–5. Виходячи із цієї практики, на нашу думку, у кількісному вимірі малою академічною групою можна вважати 3–8 осіб.

На думку Д. Мілза та А. Патріка, навчання у малих групах якісно вирізняється гнучкістю, рефлексивністю взаємодії та залученістю студентів [8, с. 14]. Зазначимо, що робота у малих групах названими дослідниками та прихильниками концепції «*Small Group Teaching*» (SGT) розглядається скоріше як метод, коли великі групи та потоки розбиваються на менші – для більш ефективної роботи та взаємодії.

Вважаємо, що перевагою роботи у малій академічній спільноті слід вважати по-перше, студентоорієнтоване (персоналізоване) навчання, коли викладач, усвідомлюючи потреби студентства, водночас намагається показати шляхи використання отриманих знань у майбутній професійній кар'єрі. По-друге, це індивідуалізація та диференціація підходів до особистості студента – навчальний процес у малочисельній групі організовується із урахуванням індивідуальних особливостей кожного окремого студента. Продуктивність проведеної роботи як з боку студента, так і зі сторони викладача проявляється у постійному взаємозв'язку між суб'єктами групи, а також у результаті – засвоєнні, використанні та усвідомленні навчального матеріалу.

Це абсолютно відповідає стандартам домінування людського фактору у всіх сферах суспільної діяльності, в тому числі й в освітній, яка знаходить відображення у світовій та європейській практиках. Відомо, що там особистісно орієнтована освіта, яка розглядає особистість кожного студента ключовою, центральною в зоні уваги навчального закладу та педагога, постає на сучасному етапі одним із визначальних векторів розвитку вищої освіти.

Розглядаючи наявні на сьогодні методи та форми навчання у закладах вищої освіти (у тому числі технічного профілю) з метою їх апробації у малих академічних групах, вважаємо за доцільне поділити їх на класичні та інтерактивні (див. рис. 1).

Рис. 1. Методи та форми проведення семінарських занять у малих академічних групах

Варто зазначити, що вказані форми та методи не є перманентними, але змінюваними та відкритими до доповнення чи коригування відповідно до умов і конкретних обставин навчального процесу та специфіки предмета. Їх комплексне використання, а також застосування в інтегрованому вигляді (суміжне та одночасне застосування як традиційних так і інтерактивних методів) сприяє ефективній реалізації завдань особистісно орієнтованого навчання, глибшому засвоєнню програмного матеріалу кожним студентом.

На шляху осучаснення системи вищої освіти України, вектор якої спрямований на адаптацію до світового та європейського освітнянського простору, постають нові завдання, що повинні відповідати зміні парадигми із системи, орієнтованої на викладача, до системи, орієнтованої на студента. У контексті цієї «парадигми, орієнтованої на студента», вітчизняні заклади вищої освіти акцентують увагу не тільки на покращенні якості викладання, але й на вдосконаленні якості навчальної діяльності як окремого студента, так і студентів загалом, зокрема в їх тісній взаємодії під час вирішення спільних завдань. Це водночас посилює відповідальність із питань якості надання освітніх послуг, підвищує професійну конкурентоспроможність майбутнього фахівця та сприяє зростанню рейтингу навчального закладу. Ефективність зазначених методів та практик проявляється саме у невеликих академічних групах. Такі інтерактивні методи, як дебати, круглі столи, кейси, недоцільно використовувати у малих (малочисельних) групах з огляду на звуженість чисельності, а відтак і обмеженість ресурсу комунікування та розмаїття думок учасників, що здебільшого робить заняття малоефективним.

На сьогоднішній день суспільство зацікавлене в якнайшвидшому подоланні деяких невідповідностей підходів професійної освіти та вимог працедавців.

Трудові ресурси, кадровий потенціал як результат симбіозу знань, умінь і навичок кожної особистості, тобто отриманих у процесі професійної підготовки компетентностей, є основою, що надає можливості індивідууму брати рівнозначну участь у суспільному виробництві. У зв'язку із цим в організації освітньої діяльності невідкладною потребою стає формування зваженішого ставлення до ринку праці, яке передбачає розуміння його динаміки, актуальних тенденцій та змін, спроможності оперативного до них адаптуватися, реагувати та прогнозувати. А це вимагає, окрім індивідуальних здібностей, неабиякого хисту та підготовленості до колективної роботи, командних дій, підпорядкованих спільній меті.

На нашу думку, ефективна професійно-освітня діяльність ЗВО, що внеможливила б наростання диспропорцій між підготовкою фахівців і попитом на них на ринку праці, повинна передбачити серед інших і такі обов'язкові елементи:

– широке впровадження в навчальний процес і практичну підготовку віртуальних технологій, що надають можливість відпрацьовувати завдання в умовах, наближених до реальності, з використанням інформаційно-демонстраційних ресурсів, які відтворюють передові досягнення практики;

– розвиток технологій індивідуальної роботи студентів у малих (малочисельних) групах, в рамках яких практикувати виконання творчих завдань, побудованих на профільному практичному матеріалі, що розвивають прогресивні тенденції економічних галузей, створюють передумови розвитку в студентів затребуваних ринком праці професійних компетентностей.

Особливістю та одночасно специфікою проведення семінарських занять із соціально-гуманітарних дисциплін у ЗВО технічного профілю є певні труднощі щодо реалізації прикладного характеру та змісту професійної складової. Дисципліни, які не є профільними, однак, передбачені навчальним планом університетів, академій та інститутів, зобов'язані (!) мати професійно орієнтовані елементи, які можна ефективно впроваджувати у навчальний процес. Тим самим забезпечується компетентнісний підхід – студенти набувають необхідних компетентностей, потрібних для вдосконалення, розвитку та затребуваності в майбутній професійній діяльності. Як приклад, можемо навести екологічно орієнтовану складову гуманітарних дисциплін у Національному лісотехнічному університеті України [9]. Так, до прикладу, курс «Історія України», окрім власне історії НЛТУУ, містить питання розвитку наукової парадигми щодо захисту навколишнього середовища. Такі екологічно орієнтовані

складові є й в інших дисциплінах – правознавстві, політології тощо. Під час проведення семінарського заняття з правознавства студентами розглядаються ситуативні завдання, які включають професійно орієнтовану складову: зокрема, з'ясувати чи визначити, які документи є обов'язковими при прийнятті на посаду лісівника (технолога, механіка тощо), а які можуть надаватися за бажанням працівника; чи має право тимчасовий лісокористувач передавати лісові ділянки в тимчасове користування іншим особам тощо. Опрацювання теми «Політичні партії та партійні системи» з курсу «Політологія» у формі рольової гри надає можливість кожному студенту представити свою політичну програму із обов'язковим професійним елементом (економічний розвиток, екологічна безпека, перспективи розвитку деревообробної галузі). У рольовій грі модератором (фасилітатором) може виступати як викладач, так і студент. Перелік методів та форм проведення семінарських занять із гуманітарних дисциплін у технічному закладі вищої освіти не може бути вичерпним. Він постійно оновлюється та модернізується залежно від суб'єктивних та об'єктивних обставин, педагогічної майстерності викладача, його прагнень змінюватись та вдосконалюватись, а також потреб і побажань студентів.

Взаємодія між студентами малої групи, студентами та викладачем забезпечує розвиток міждисциплінарного зв'язку (зі сторони педагога), сприяє формуванню в студентів, окрім суспільно-особистісних компетентностей, які з'являються при опрацюванні гуманітарних дисциплін в технічному ЗВО, ще й професійних компетентностей, необхідних майбутньому спеціалісту.

Covid-19 уніс свої корективи у роботу закладів вищої освіти – методи та форми, які використовувались у звичному, стаціонарному режимі, із безпосереднім зв'язком з аудиторією вимагають інших підходів. Так, модель проведення семінарських занять в аудиторії чи відвідування у межах семінару культурних (історія, культура, філософія) чи державних (право, політологія) інституцій вимагає наявності безпекового елемента та стикається із обмеженнями нормативно-правового характеру, які вводяться органами влади. Провідні університети ввели режим гнучкого та інклюзивного підходу до дистанційного навчання – в університеті Оксфорду поряд із застосуванням різноманітних дистанційних методів працюють із малими групами [10]. Отже, актуальності набуває робота саме в малих академічних групах. Семінарське заняття в аудиторному вимірі змінюється на онлайн-семінари, Zoom- та Meet-семінари, вебінари тощо. Проведення таких занять вимагає нових методів та форм – пов'язаних із використанням Інтернет-ресурсів та соціальних мереж. До таких форм та методів слід віднести комп'ютерні навчальні ігри із аналізом практичної ситуації; презентації опрацьованого матеріалу у вигляді самостійних (колективних) проєктів; спільна робота над таблицями, графіками у Google-документах; веб-тури (онлайн-екскурсії та веб-відвідини музеїв); перегляд та подальше обговорення проблемного онлайн-ресурсу (відео YouTube, інших відеохостингів).

Дистанційні освітні технології вимагають також відповідного, осучасненого оцінювання студентів. За традиційною (класичною) методикою проведення семінарів викладач дає завдання, студенти їх виконують, викладач перевіряє (заслуховує) і оцінює відповіді. Якщо група складається з 20 і більше студентів – на зустрічі в Meet чи Zoom – ефективність та якість проведення оцінювання, яке безпосередньо впливає на мотивацію студента, за традиційною формою надзвичайно низькі. Викладач нерідко стикається із проблемою несприйняття, або невміння/небажання студента спілкуватись у веб-просторі. Оцінювання у таких умовах покладає на викладача відповідальність за залучення всіх студентів, які були присутні на вебінарі. За присутності 20 та більше студентів така проблема може вплинути на об'єктивність оцінювання, тоді як така проблема відсутня при організації у малій групі. При перевірці письмових відповідей великої групи викладач також стикається з проблемою великої кількості студентських робіт, на перевірку яких він витрачає багато часу, що не завжди враховується в його педагогічному навантаженні. Тому малі (невеликі) академічні групи в дистанційній формі навчання перебувають у більш вигідному становищі. Знання та їх застосування на практиці студентами як великих, так і малих академічних груп, можуть бути сумативно оцінені на

семінарському занятті за допомогою створених Google Форм чи засобів середовища Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment). У цілому процес сумативного оцінювання викладачем роботи студента на семінарському занятті має бути диференційованим, таким, що включає різні офіційно визначені оцінки за різні види роботи. В умовах роботи на семінарі у технічному ЗВО – обов'язкове оцінювання професійно орієнтованої складової на занятті.

Водночас слід зазначити, що існують труднощі та проблеми у роботі із малочисельними групами. Деякі студенти поводяться пасивно, не беручи участі в навчальному процесі. Причин такої пасивності може бути декілька: від страху помилковості (студенти бояться включитись у роботу через страх зробити помилку, «неправильно» висловити свою думку тощо) до нерозуміння матеріалу, що розглядається (студент мовчить, бо не розуміє, що від нього хочуть). Особливо виражено така поведінка простежується у студентів технічних спеціальностей на заняттях із предметів соціально-гуманітарного спрямування, де фактично молоді люди, формуючи комплекс комунікативних компетенцій, перебувають не у звичній для себе вузькоспеціалізованій гуманітарній сфері. Тому для досягнення успіху та позитивного освітняського результату необхідні насамперед педагогічний хист, майстерність, прагнення до новаторства, а іноді й просте бажання самого викладача.

Висновки. Організація навчальної роботи в малих студентських групах відповідає сучасним вимогам не тільки у сфері освіти, але й суспільства, що прагне отримати від закладів вищої освіти високих професіоналів, наділених, окрім профільних фахових компетентностей, здатністю до самостійних рішень, захисту та реалізації власних ідей, креативу та відповідальності за доручену справу.

Запровадження інноваційних методів при проведенні занять у малочисельних групах надає широкі можливості викладачу повніше розкрити потенціал студента, сприяти його вмотивованості до навчання, формує сучасне світосприйняття та готовність реалізовувати особисті кар'єрні прагнення через роботу в колективі. Необхідно напрацьовувати нові гнучкі методики організації навчального процесу в малих групах, що дозволятимуть ефективно поєднати формування професійних компетентностей із соціально-гуманітарними. Також вважаємо за доцільне адаптовувати подання нового програмного матеріалу та контроль за його опануванням до формату різноманітних нових ІТ-технологій та режиму онлайн.

Список використаної літератури

1. Коломоець Г. П., Кісельов С. М., Таранець, А. В. Інформаційна система обліку навчального навантаження з урахуванням малочисельних груп. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Технічні науки*. 2019. URL: http://www.tech.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/2_2019/part_1/2-1_2019.pdf#page=126
2. Lomonosov A. V., Lomonosova O. E. The amount of small-scale training at the technical universities in Ukraine. *Економічний простір*. 2016. № 112. 196–203.
3. Семенов М. Е., Семёнов Д. Е., Надеина Л. В. Peculiarities of educational process in a foreign language in small academic groups. *Профессиональная подготовка студентов технического вуза на иностранном языке: теория и практика: сборник материалов Всероссийского научно-методологического семинара, 23–24 апреля 2015 г., г. Томск, 2015. С. 128–132. URL: http://earchive.tpu.ru/bitstream/11683/19469/1/conference_tpu-2015-C104-030.pdf*
4. Харламова Л. С., Чала Н. Д., Ковальова І. В. Сучасні технології викладання іноземних мов у технічних ЗВО. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Кропивницький: ЛА НАУ, 2020. Вип. 7. С. 209–215.
5. Білоус Л. В., Мандрик Я. І. Підготовка фахівців для нафтогазового профілю в процесі вивчення політології. *Прикарпатський вісник НТШ*. 2017. № 5–6. С. 105–117.
6. Exley K., Dennick R. *Small Group Teaching: tutorials, seminars and beyond*. London: Routledge Falter, 2004. 224 p.
7. Lomonosova O., Lomonosov A., Boiko L. Research of the processes of reducing the number of students of one speciality at the higher technical institutions in Ukraine. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2016. № 4 (1). С. 153–157.
8. Mills D., Patrick A. Small group teaching: a toolkit for learning. *The Higher education academy*. 2013. URL: https://www.heacademy.ac.uk/system/files/resources/Small_group_teaching_1.pdf
9. Екологізація гуманітарної освіти: історія України, політологія, право: посібник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Львів: Ліга-Прес, 2016. 308 с.
10. Inclusive and flexible small group teaching. Guidance on ways for small groups to engage safely, whether in person or remotely, during the pandemic. URL: <https://www.cfl.ox.ac.uk/small-group-teaching>

SMALL ACADEMIC GROUPS: FORMS AND METHODS OF CONDUCTING SEMINARS ON HUMANITARIAN AND SOCIAL DISCIPLINES IN TECHNICAL INSTITUTES OF HIGHER EDUCATION

Zakharchyn Nataliia

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of History of Ukraine,
Economic theory and Law Department
National Forestry University of Ukraine

Introduction. *In terms of searching the innovative forms and methods of teaching, the most important of them are those which correspond to modern tendencies of behavior and views of youth, students who strive for individualism, self-expression, self-affirmation, and leadership in society. In our opinion, these are different forms of work in small groups, where the environment and conditions are created for the expression of individuality, views, and original approaches to complex issues. This can be achieved by forming different models of the situations close to practical activity, roles, relevant positions distribution, and formulation of problematic statements of both collective and individual nature. Such approaches, as well as conditions and realities that appear in the modern education system in connection with Covid-19, seem appropriate, justified, and effective. Working in small groups provides greater opportunities for implementing subject programs and forming specific specialization competencies. It improves student's concentration, participation in classes, frequency of participation in solving the class issues, promotes leadership and responsibility.*

Purpose. *The article focused on analysis methods and forms of social and humanitarian education of students of higher education institutes of technological profile in a small (small-numbered) academic group which forms the ability to work in a team for a successful outcome.*

Methods. *Methods of analysis, synthesis, generalization and comparison were used to achieve the objective.*

Results. *The article shows the main forms and methods of work at the seminars on in the humanities and social sciences in technical institutes of higher education. The article notes the circumstances of the approach to the studying process in small group during the Covid-19 period. This indicates the difficulties and problematic elements of working with small groups that affect the process in general.*

Originality. *The scientific novelty of the study is reflected in the proposals of applying different forms of work in small-numbered groups, including in special conditions, arising from Covid-19.*

Conclusion. *The organization of the studying process in small student groups meets the modern requirements not only in the education field but also in society aimed at gaining professionals that are able to make independent decisions, defend their ideas, creativity, and responsibility for given work. Introduction of innovative methods in conducting classes in small groups gives teacher more opportunities to reveal student's potential, encourage motivation for studying, forms readiness to realize own career ambitions through teamwork. It is vital to create new flexible methods of organizing the studying process in small groups. They will provide an opportunity to combine the formation of professional competencies and social and humanitarian ones. It is advisable to present the new subject materials and control of control it to the format of virtual studying and online conditions.*

Key words: *small academic groups, forms, methods, student, teacher.*

References

1. Kolomoiets H. P., Kiselov Ye. M., Taranets, A. V. (2019). Informatsiina systema obliku navchalnoho navantazhennia z urakhuvanniam malo chyselnykh hrup [Information system of accounting of educational load taking into account small groups.]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seria: tekhnichni nauky*. URL: http://www.tech.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/2_2019/part_1/2-1_2019.pdf#page=126 [in Ukrainian]
2. Lomonosov A. V., Lomonosova O. E. (2016). The amount of small-scale training at the technical universities in Ukraine. *Ekonomichnyj prostir*, 112, 196-203. [in English]
3. Semenov M. E., Semionov D. E., Nadeyna L. V. (2015). Peculiarities of educational process in a foreign language in small academic groups. *Professyonalnaia podgotovka studentov tekhnicheskogo vuza na ynostrannom iazyke: teoriya y praktyka: sbornik materyalov Vserossiyskogo nauchno-metodolohycheskogo semynara, 23–24 aprelia 2015 h. Tomsk*, 128-132. URL: http://earchive.tpu.ru/bitstream/11683/19469/1/conference_tpu-2015-C104-030.pdf [in English]
4. Kharlamova L. S., Chala N. D., Kovalova I. V. (2020) Suchasni tekhnolohii vykladannia inozemnykh mov u tekhnichnykh ZVO [Modern technologies of teaching foreign languages in technical institutions of higher education].

Naukovyj visnyk Lotnoi akademii. Seriya: Pedagogichni nauky : zbirnyk naukovykh prats. Kropyvnytskyj: LA NAU, 7. 209-215. [in Ukrainian]

5. Bilous L. V., Mandryk Ya. I. (2017) Pidhotovka fakhivtsiv dlia naftohazovoho profilu v protsesi vyvchennia politolohii [Training of specialists for oil and gas profile in the process of studying political science]. *Prykarpatskyj visnyk NTSh*, 5-6, 105-117. [in Ukrainian]

6. Exley K., Dennick R. (2004) *Small Group Teaching: tutorials, seminars and beyond.* London: Routledge Falter. 224. [in English]

7. Lomonosova O., Lomonosov A., Boiko L. (2016) Research of the processes of reducing the number of students of one speciality at the higher technical institutions in Ukraine. *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky*, 4 (1), 153-157. [in English]

8. Mills D., Patrick A. (2013) Small group teaching: a toolkit for learning. *The Higher education academy.* URL: https://www.heacademy.ac.uk/system/files/resources/Small_group_teaching_1.pdf [in English]

9. Ekolohizatsiia humanitarnoi osvity: istoriia Ukrainy, politolohiia, pravo [Greening of humanitarian education: history of Ukraine, political science, law]. (2016) Posibnyk. Vyd. 2-he, pererob. i dop. Lviv: Liha-Pres. 308 [in Ukrainian]

10. Inclusive and flexible small group teaching. Guidance on ways for small groups to engage safely, whether in person or remotely, during the pandemic. URL: <https://www.ctl.ox.ac.uk/small-group-teaching> [in English]

Отримано редакцією 11.01.2021 р.

УДК 330.88. 304.2.37.03

DOI: 10.31376/2410-0897-2020-3-44-26-31

ЕКОНОМІЧНА КУЛЬТУРА ЯК БАГАТОВИМІРНЕ ЯВИЩЕ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦЯ

Кушнір Наталія Сергіївна

кандидат педагогічних наук, головний спеціаліст
Департамент освіти і науки Кіровоградської ОДА
e-mail: natalochka140387@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8692-4882

У статті за допомогою системного підходу визначено роль та значення економічної культури як багатовимірного явища в системі професійного розвитку фахівця. Розкрито багатогранність та різноплановість впливу економічної культури на соціально-економічний розвиток суспільства та майбутніх фахівців в ринкових умовах. Досліджено структуру економічної культури. Визначено складноструктурність багатовимірного явища економічної культури як системного утворення, ефективністю якої є реалізація індивіда у сфері соціальної діяльності, в її професійному, соціально-політичному та соціально-культурному напрямках розвитку. Визначено, що основними компонентами економічної культури фахівців є економічні цінності, економічні еталони, економічні норми, персоніфікації, звички, рутини та економічні образи.

Ключові слова: культура, економічна культура, економічна свобода, економічна культура фахівця, економічні цінності, економічні еталони.

Постановка проблеми. Розуміння вектору розвитку сучасних соціоекономічних систем неможливе без визначення культурного аспекту, який є визначником розвитку економічних і соціальних процесів у заданому середовищі.

В умовах ринкової економіки перед майбутнім фахівцем постають три нагальні запитання: «що я вмію та можу?», «як мені це реалізувати?», «чи досягну я успіху?».

І саме ринкова економіка із її інструментами та механізмами дає можливість вибору кожному індивіду та стає каталізатором розвитку всіх галузей економіки.

При виборі професії та в системі професійного розвитку саме ринкова форма господарювання дозволяє здійснити вибір кожній людині. Тому так важливо формувати економічну культуру здобувачів освіти на всіх її рівнях. Адже саме економічна культура в системі парадигми економічних інститутів залежно від лінії історично-культурної траєкторії розвитку тієї чи іншої країни надає суспільству адаптивності та економічної свободи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема економічної культури є порівняно новою в системі досліджень. Серед дослідників та науковців, що зробили вагомий внесок у вивчення проблеми економічної культури, хотілось би виділити А. Сміта, П. Хейне, Ф. Хайсека, П. Печчеї, А. Маслоу, Ф. Герцберга, Л. Портера, Е. Лоулера, П. Самуельсона, Р. Рюттингера, В. Оучі, Т. Петерса, Я. Корнаї, Р. Уотермана та ін. Але пріоритетним напрямом досліджень у